

СПРАВА «ІВАН КАРПЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ (№2)»

(CASE OF IVAN KARPENKO v. UKRAINE (№ 2))

(Заява № 41036/16)

Стислий виклад рішення від 24 квітня 2025 року

З 2004 року заявник відбуває покарання у виді довічного позбавлення волі та перебуває у Роменській виправній колонії № 56 (далі – виправна колонія). У травні 2014 заявник передав конверт працівникам виправної колонії, який мав бути надісланий до Вищого адміністративного суду України (далі – ВАСУ), конверт містив документи стосовно попереднього спору з виправною колонією щодо його кореспонденції. Заявник стверджував, що конверт був запечатаний. В журналі обліку кореспонденції у деяких записах вказано лише назву суду, в інших також коротко зазначено зміст листа. Адміністрація виправної колонії надіслала супровідний лист до ВАСУ разом із зазначеним листом заявника, в якому вказала номер касаційної скарги заявника та кількість вкладених сторінок. Згідно з твердженнями заявника, це вказувало на те, що адміністрація виправної колонії усупереч законодавству відкрила та переглянула його запечатаний лист. У вересні 2014 року заявник подав адміністративну скаргу проти адміністрації виправної колонії, вимагаючи визнати незаконним перегляд його кореспонденції з ВАСУ та присудити йому відшкодування моральної шкоди. Заявник також просив суд розглянути його справу в режимі відеоконференції. Він не мав представника у провадженні та не просив брати участь у засіданні фізично. У своїй позовній заяві та апеляційних і касаційних скаргах заявник просив звільнити його від сплати судового збору на тих підставах, що він не мав доходу, не працював та не мав коштів на своєму тюремному рахунку. Сумський окружний адміністративний суд відмовив у задоволенні клопотання заявника про проведення засідання в режимі відеоконференції, обґрунтувавши це тим, що на той момент відповідне положення Кодексу адміністративного судочинства України не передбачало участі в адміністративному судовому засіданні в режимі відеоконференції з виправної колонії, і положення Кримінального процесуального кодексу України, які дозволяли таку участь, не могли бути застосовані за аналогією. Суд першої інстанції розглянув справу у відкритому судовому засіданні, в якому брали участь представники адміністрації виправної колонії і вони виклали свої усні зауваження. Апеляційний суд відмовив у задоволенні клопотання заявника розглянути його справу в режимі відеоконференції, підтримавши обґрунтування суду першої інстанції, та залишив без змін постанову суду нижчої інстанції. Обидва суди підтвердили, що жоден відповідний перегляд кореспонденції не дозволявся законодавством, однак зауважили, що лист, який заявник передав адміністрації виправної колонії у відповідний день, був зареєстрований у журналі обліку заяв, звернень і скарг як лист до суду, а не як «Закритий конверт», через що суди дійшли висновку, що заявник сам не подав свій лист у запечатаному конверті. У грудні 2015 року ВАСУ залишив без

змін рішення судів нижчих інстанцій, узагальнивши їхнє обґрунтування та зазначивши, що заявник не висунув жодних аргументів, які б поставили під сумнів їхні висновки. До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявник скаржився за статтями 6 і 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) у зв'язку з тим, що національні суди не надали йому право брати участь у засіданнях в режимі відеоконференції та належним чином не обґрунтували свої рішення з цього питання; за статтею 8 Конвенції у зв'язку з тим, що адміністрація виправної колонії незаконно переглядала його кореспонденцію. Скарги заявника за статтями 6 та 13 Конвенції Європейський суд вирішив розглянути за пунктом 1 статті 6 Конвенції. Розглянувши скарги заявника, Європейський суд вказав, що у цій справі усний та публічний розгляд справи відбувся в суді першої інстанції. Заявник не брав у ньому участі. Це сталося внаслідок відмови національних судів дозволити участь заявника в засіданні в режимі відеоконференції (на підставі, як вказувалося, відсутності в національному законодавстві, чинному на той момент, положення про участь в режимі відеоконференції з виправної колонії) та, вочевидь, відсутності нормативно-правової бази для участі засуджених позивачів у засіданнях в цивільних справах загалом. При цьому заявника не представляв захисник у провадженні. Його доводи до судів щодо його фінансового стану вказували на те, що він не мав коштів на оплату послуг захисника. Ці доводи не оскаржувалися, як і те, що заявник не мав доступу до правової допомоги. Європейський суд зазначив, що рішення національних судів вказують на те, що вони не розглядали, чи вимагав характер спору присутності заявника для забезпечення загальної справедливості провадження. Суди відмовили у задоволенні заяв заявника про участь у засіданні в режимі відеоконференції, посилаючись на відсутність відповідних законодавчих норм та обґрунтовуючи це тим, що сторона не могла брати участь в режимі відеоконференції з будь-якого місця, окрім приміщення суду. Європейський суд також зазначив, що тлумачення, прийняте судами в цій справі, вбачається таким, що суперечить рішенню Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 року, в якому зазначалося, що засуджені мали рівні права з іншими особами на участь у розгляді їхніх справ у судах усіх юрисдикцій, спеціалізацій та інстанцій. Не надавши належної оцінки характеру справи, ініційованої заявником, з метою вирішення питання, чи була його присутність, можливо, в режимі відеоконференції, необхідною, та зосередившись натомість на виявлених недоліках у національному законодавстві, національні суди позбавили заявника можливості ефективно представити свою справу. Тим більше, що заявник, заперечивши проти аргументів щодо стану національної нормативно-правової бази та практики на той момент, надав Європейському суду чотири приклади рішень національних судів (включаючи ВАСУ) за період з 2013 до 2015 роки, якими адміністративні суди призначали розгляд справ, ініційованих засудженими, за їхньою участю в режимі відеоконференції з виправних колоній. Крім того, у цій справі питання, що

розглядалося судами, стосувалося спору між заявником та адміністрацією виправної колонії, в якому був важливий особистий досвід заявника щодо ситуації, проте адміністрація виправної колонії мала перевагу бути присутньою у засіданні в суді першої інстанції та викласти усні зауваження по суті справи, зокрема щодо фактів, спрямованих на спростування версії подій заявника, тоді як заявник, який перебував у виправній колонії, не мав можливості відповісти на ці усні зауваження ані особисто, ані через представника. Таким чином, у провадженні було порушено принцип рівності сторін. Отже, Європейський суд констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції. Щодо скарги заявника у зв'язку з тим, що адміністрація виправної колонії незаконно переглядала його кореспонденцію, Європейський суд зауважив, що, як встановлено національними судами у низці інших спорів за участю заявника, обов'язком адміністрації виправної колонії було забезпечення дотримання відповідних національних норм її посадовими особами та, за потреби, заявником. Згідно з цими нормами кореспонденція до адресатів, яка не підлягала перегляду (таких як, у цій справі, національні суди), повинна була надаватися засудженими запечатаною та реєструватися як «закритий конверт». Європейському суду не було надано жодного пояснення, чому адміністрація не повернула незапечатаний лист заявнику, а натомість перейшла до реєстрації його вмісту у журналі обліку. Жоден із записів щодо кореспонденції із судом у відповідному журналі не містив необхідного коментаря «Закритий конверт». Європейський суд також зазначив, що супровідний лист адміністрації до ВАСУ містив додаткову інформацію до тієї, що містилася у записі в журналі, який підписав заявник, що вказує на той факт, що працівники виправної колонії переглядали вміст кореспонденції заявника. Європейський суд дійшов висновку, що адміністрація виправної колонії порушила законодавчу заборону на перегляд кореспонденції засуджених з національними судами та констатував порушення статті 8 Конвенції.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

- «1. Оголошує заяву прийнятною;
2. Постановляє, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції;
3. Постановляє, що було порушено статтю 8 Конвенції;
4. Постановляє, що встановлення порушення саме собою становить достатню справедливу сатисфакцію будь-якої завданої заявнику моральної шкоди;
5. Постановляє, що:
 - (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявнику 800 (вісімсот) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися заявнику, в якості компенсації судових та інших витрат, які мають

бути сплачені безпосередньо на банківський рахунок захисника заявника, пана О. Левицького;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

6. Відхиляє решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції».